

İKTİSAT DERGİSİ

**Türk İşçileri Avrupada mı
Ortak Pazarda mı Çalışıyor**
Prof. Dr. Nusret EKİN

*Bankalar Yasası ve
Düşündürdükleri*
M. Sedat PİROĞLU

Yeni bankacılık Garanti Bankası'nda

Yeni bankacınız, bankacılığın
bir hizmet kurumu olduğuna inanıyor.
Ve yeni bankacılık yeni hizmetler vermektir,
bunu da biliyor.

Garanti Bankası, yılbaşıdan bu yana sizlere yeni hizmetler getirdi:

Çocuk Kulübümüz ilk kez
şube içi video ve film gösterilerinden
başka, aile bütçesine katkıda
bulunmak üzere, alışverişlerde
%10 indirim imkânı da getirdi.
Şimdilik Kulübümüz İstanbul,
Ankara, İzmir, Adana ve
Gaziantep'te faaliyet gösteriyor.
Ayrıca, çocuk dergimiz ve
kumbaramız da var.

Yurt dışındaki çalışanlarımıza
seslenmek, onların sorunlarını
duyurmak için,
Garanti Gazetesi'ni
çıkartıyoruz. Şubelerimize
başvuranlar, yurt dışındaki
yakınlarına gazetemizle mesaj
gönderebiliyor.

Çocuk Yılı nedeniyle, yurt dışındaki
işçilerimizin çocukları arasında
yaptığımız ödüllü bir yarışma sonucu
açtığımız **Resim Sergisi** ile, sanat
faaliyetlerini sürdürüyoruz.

Tarım Programı çiftçi ve
köylülerimize hizmet sunuyor.
Bu programda, ilk olarak üç elkitabı
yayın ediyoruz. Ayrıca, tarımla ilgili
sorularınızı da uzmanlarımız
cevaplandırarak.

Her şubemizde bulunan
"Yeşil Yoncalı" elemanlarımız,
müşterilerimizin bankacılık ve
özellikle emeklilerin, emeklilikle
ilgili sorunlarını çözmeye çalışacak.

Size yakın olan Garanti Bankası,
tüm banka işlemlerinin yanı sıra,
Garanti Çeki'yle de hediye seçme
güçlüğünü ortadan kaldırıyor.

Garanti Bankası, bankacılıkta
yeni örnekler vermeye devam edecek.

**TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI**

"yeni bankacınız"

EYLÜL
1979
SAYI
183
CİLT
XXIX

İKTİSAT DERGİSİ

İ.Ü. İKTİSAT FAKÜLTESİ MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR.

Görüş	2
Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN	
Türk İşçileri Avrupa'da mı Ortak Pazarda mı (AET) Çalışıyor	5
Prof. Dr. Nusret EKİN	
Bankalar Yasası ve Düşündürdükleri	17
M. Sedat PİROĞLU	
Avrupa Para Sistemi	29
Prof. Dr. Peter COFFEY	
Çev. ve Der. : Kaya ARDIÇ	

Cemiyet Adına Sahibi : Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN

Yazı İşleri Müdürü : Şeref ÖZGENCİL

İdare Müdürü : Sedat SANATKÂR

Dergi Yönetim Komitesi : Bşk. Prof. Dr. Akın İLKİN, Doç. Dr. Toktamış ATEŞ,

Nihat BATUR, Kenan MORTAN, Selçuk KALENDERLİ, Kaya ARDIÇ

Teknik Sekreter : Bülent YARDIMCI

Abone Ücreti Yıllık : 300 - 6 Aylık - 150 TL. — Reklâm Tarifesi : Ön kapak içi 2000 TL.
İç sahife 1500 TL. Arka kapak içi 2000 TL. Arka kapak 3000 TL. — İdare Yeri : Tünel
Galipdede Cad. No. 48/1 — ☎ : 44 04 36 - 49 89 03 - 44 48 63 — P. K. 599 Karaköy/İst.
Daha evvel başka yerde basılan yazılara ücret ödenmez. Yazılardaki fikirler yazara aittir.

Gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın iade edilmez. — Fiyatı : 25 TL

Basıldığı yer : Yenilik Basımevi İstanbul — ☎ 43 55 72

GÖRÜŞ

Kökenleri geçmiş yıllara kadar inen Türkiye'deki bunalım, zaman zaman değişik nitelik kazanmakta ve böylece farklı bir görünüm göstermektedir. 70'li yılların başında, daha çok iktisadi nedenlerden kaynaklanan bunalım, siyasal bunalım yaratmış ve kendine has özellikleriyle, açık rejim dediğimiz ve dünyadaki az gelişmiş ülkeler içinde tek örnek olmakta devam eden demokrasi bir ölçüde askıya alınmıştır. Açık rejimin raya oturmasından sonra, bunalım, bazen iktisadi yanı bazen de siyasal yanı ağır basan biçimde günümüze kadar gelmiştir.

Dikkat edilirse, anarşi, bölücülük ve terör gerek iktisadi gerek siyasal nedenleri şaşmaz bir kesinlikle çok iyi kullanmakta ve bunalımı doruk noktasına doğru tırmandırarak amacını gerçekleştirmek istemektedir. Son aylarda ise ihracaat, döviz girişleri ve taze yabancı para alanlarındaki nisbeten iyiye yönelen göstergeler karşısında, ağırlık siyasal yana verilmiş bir hükümet, daha doğrusu bir iktidar boşluğu yaratarak amaca ulaşmak yolu tutulmuştur.

Amaç nedir? Amaç, her fırsattan yararlanılarak, daha gerçekçi bir deyişle, fırsat yaratacak olaylar düzenleyerek Türkiye'yi parçalamaktır. Son zamanlara kadar, gerek sağ gerek sol uçta aynı amaca sahip kişilerin varlığı bilinen ve fakat az hissedilen bir gerçektir. Son toplu ve farklı görüşlere sahip bilinen altı öğretmen öldürülmesi olayında, bu az hissedilme durumu ortadan kalkmıştır. Karşıt görüşlü grupların çatışması ve revanş nitelikli görünüm kazandırılan olayların birbirini izlemesi, artık geride kalmıştır. Türkiye'yi parçalama amacını güdenlerin karşıt gruplarda yer alması da kimseyi şaşırtmamalıdır. Amaca eriştikten sonra aralarındaki hesaplaşma ancak kendilerinin bir iş sorunu olacaktır. Bu strateji, dünya tarihinde çok kullanılmış ve amacı sağlamaktaki etkinliği doğrulanmıştır. Anadoludaki bazı ailelerin 1950'den beri iktidar adayı iki büyük partide birden yer alarak kendilerini güvenceye almak yolundaki davranışları, bu stratejinin, farklı amaçlı ve fakat ufak çaplı bir uygulamasıdır,

Ulusal Partileriyle, müesseseleriyle ve tüm vatandaşlarıyla bütün Türkiye, bir gemidedir. Gemi karaya otururu veya batarsa, seçim, açık rejim, toprak bütünlüğü gibi şeylerin bir anlamı yoktur.

Bunu düşünmeli, hatırdan çıkarmamalıyız.

Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN

Türkiyede ve bütün dünyada

İhracat ve ithalât işlemlerinizi,
döviz, mevduat ve kredi hesaplarınız
ve diğer bütün bankacılık işleriniz için
Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki birinci sınıf muhabirleri
ile işbirliği yapmak suretiyle emrinizdedir.

AKBANK

Türk işçileri avrupada mı Ortak Pazarda mı (AET) Çalışıyor

Prof. Dr. Nusret EKİN

İ. Ü. İktisat Fakültesi Öğretim Görevlisi

GİRİŞ

Konumuz çerçevesi içerisinde burada sorulması ve özenle üzerinde durulması gereken sorunlar şunlardır :

1 — Topluluğun sosyal politikası nedir ve böyle bir sosyal politika kendisine ortak ülkelerin çalışma hayatı üzerinde ne gibi etkiler yapmıştır?

2 — Avrupa Topluluğu'nun Türkiye ile imzaladığı Ankara Anlaşması acaba Türkiye'ye, özellikle Avrupa'da çalışan Türk işçilerine ne gibi olanaklar sağlamıştır?

3 — Daha sonraki dönemde Katma Protokol, Ortaklık Konseyi kararları ve nihayet Türkiye'nin ilişkileri erteleme istemi Türk işçilerinin sorunlarına ne gibi boyutlar getirmiştir?

4 — Topluluk ilişkileri dışında Türkiye Avrupa piyasalarına hangi koşullarla işgücü yollama olanağı bulmuştur?

5 — Bu süreç içinde, yurt dışına işçi yollarken, Türk işçileri yurt dışında çalışırken ve yaşarken, nihayet yurda döndükleri zaman karşılaştıkları sorunlar nelerdir?

6 — Yurt-dışı işgücü istihdamı Türkiye'nin ekonomik ve sosyal gelişmesine değişik yönlerden ne gibi etkiler yapmıştır?

TOPLULUĞUN SOSYAL SİYASETİ

Avrupa Topluluğu'nun sosyal siyaseti esas itibarıyla iki temele dayanmaktadır : bir yandan **Topluluk içinde çalışma koşullarını geliştirirken**, diğer yandan **yüksek bir istihdam seviyesini gerçekleştirmek** ve bu yüksek seviyeyi devam ettirmek ana stratejiler olarak gözükmektedir. Gerçekten Roma Antlaşması'nda kadın ve erkeğe eşit ücret prensibi, fazla çalışma, ücretli tatiller, sosyal güvenlik konusunda birçok hükümler mevcut bulunmaktadır. Yüksek istihdam seviyesinin korunması, işgücünün emek piyasalarında serbestçe hareket edebilmesinin sağlanması, yeniden eğitim ve yeni yerleşmeler için yatırımları ve ekonomik gelişmeyi hızlandırmak esas tercihler olarak ortaya çıkmaktadır.

Kuşkusuz Dünya enerji bunalımından sonra, Avrupa Topluluğu'nun ekonomik ve sosyal sorunlarında yeni boyutlar ortaya çıkmıştır. Topluluk ülkelerinde kaynakları adaletli ve enflasyona yol açmayacak biçimde dağıtacak ücret ve gelir dağılımı politikalarını da içeren «sosyal sözleşmeler» yaygınlık kazanmaktadır. Ayrıca endüstriyel demokrasiyi gerçekleştirmek, işçi-işveren ve devlet üçlüsü arasındaki ilişkileri ve işbirliğin kuvvetlendiren modeller, yönetime katılma uygulamaları yaygınlaşmaktadır. Özet olarak belirtmek gerekirse sosyal gelişme, esas itibarıyla fiyat kararlılığına, tam istihdama ve ekonomik büyümenin devamına bağlı gözükmektedir.

TOPLULUKTA YABANCI İŞGÜCÜ İSTİHDAMI

Savaş sonrası dönemde Avrupa Topluluğu'yla ilgili olarak dikkati çekecek çok önemli bir gelişim, Avrupa emek piyasalarında yabancı işgücünün hızla artan bir sorun haline gelişidir. Bu gelişmeyle günümüzde göçmen işçilerin aile üyeleriyle birlikte miktarı 13 milyona ve Topluluk nüfusunun % 6'sına ulaşmaktadır. Kuşkusuz zaman süreci içinde geniş anlamda Avrupa ülkelerinde, dar anlamda Avrupa Topluluğu üyelerinde yabancı işgücü istihdamı yapısında önemli değişimler olmuştur. Avrupa Topluluğu içindeki işgücü hareketlerini Topluluğa dışardan işgücü hareketleri ve Avrupa Topluluğu üyeleri arasındaki işgücü hareketleri şeklinde iki ana bölümde ele alabiliriz.

Genel eğilimler olarak zaman süreci içinde Avrupa Topluluğu'na dışından yabancı işgücü akımının hızla önem kazandığı anlaşılmaktadır. Avrupa Topluluğu üyesi ülkelerden diğer bir Topluluk üyesi ülkede çalışan ülkelerin başında hiç kuşkusuz İtalyan'lar gelmekte ve bunu İrlanda'lılar takip etmektedir. Buna mukabil Topluluk ülkelerinde en fazla işçi çalıştıran Topluluk dışından gelmiş ülkenin Türkiye olduğu görülmekte, bunu sırasıyla Portekiz, Yugoslavya, İspanya, Cezayir izlemektedir. «Ev sahibi ülkeler içinde ise baş sırayı, 2 milyon göçmen işçiye kapılarını açmış olan F. Almanya almaktadır. Almanya'yı 1.9 milyonla Fransa izlemektedir. İngiltere'nin durumu ise ülkedeki göçmen işçilerin 1 milyonundan fazlasının başta Batı Hint Adaları olmak üzere İngiliz Uluslar Topluluğu'na üye yeni ülkelerden gelmesi dolayısıyla özellik göstermektedir.»

Enerji bunalımını takip eden dönemde 9 Topluluk üyesinin, Topluluk dışından gelen işçi akımına karşı önemli güçlükler çıkardıkları görülmektedir. »Gerçekten de 9'lardaki yabancı işçi sayısı 1974'deki 6.4 milyonluk düzeyden, 1976'da 6 milyona düşmüş bulunmaktadır. Düşüş en çok Topluluğun en büyük yabancı işçi ithalatçısı Batı Almanya'da meydana gelmiştir.» Böylece Topluluk üyelerinde özellikle Topluluk-dışı ülkelerden gelen işçilerin entegrasyon, rotasyon, re-entegrasyon veya asimilasyonu konusunda önemli tartışmalar yapılmaya başlanmıştır.

Göçmen işçiler ve aileleri için AET'nin hazırladığı program Av-

rupa Komisyonu tarafından 18 Aralık 1974 tarihinde Bakanlar Kurulu'na sunulmuştur. Ekonomik ve Sosyal Komite ile Avrupa Parlamentosu'nun görüş ve onaylarını aldıktan sonra Konsey 9 Şubat 1976 tarihli kararında bu programa da yer vermiştir. Karar suretinde dokuzlar AGÜ işçilerinin dolaşım özgürlüklerinin daha da genişletilip şimdikinden insancıl hale getirilmesi ve üçüncü ülkelere gelen işçilerin eşit işlem görmeleri konusundaki çalışmaların sürdürülmesi gereğini özellikle vurgulamışlardır. Kararda bundan başka boş zamanların değerlendirilmesi, sosyal hizmetler, tıbbî ve sosyal yardımlar, çocukların eğitimi ve haberleşme konularında önlemler alınması, bu arada yasa-dışı göçlerin yasaklanması ve göç politikasıyla ilgili olarak üçüncü ülkelerle karşılıklı görüşmeler yapılması da öngörülmüş bulunmaktadır. Dolaşım özgürlüğünün daha insancıl bir hale getirilmesinde özellikle sosyal güvenlik ve sendika haklarının düzenlenmesi önemli bir yer tutmaktadır. Böylece 1970'lerin ortalarına kadar Topluluk ülkelerinden gelen göçmen işçilerin sorunları büyük ölçüde çözüme bağlanmış ve işçilerin serbest dolaşımı belirli koşullarla gerçekleştirilmiştir.

TOPLULUK-DIŞI İŞGÜCÜ SORUNLARINDA ARTMA EĞİLİMİ

Aslında «bugüne kadar üçüncü ülkelerle AET'nin yaptığı bazı anlaşmalarda belirtilen özel bir takım hükümler dışında, Topluluğun ortaya koyduğu yönetmelikler, sadece AET üyesi ülkelere gelen göçmen işçileri kapsamıştır. Oysa Topluluk göçmen işçilerin çoğunluğunu meydana getiren üçüncü ülke göçmenlerine gittikçe daha bağımlı hale gelmektedir». Halihazırda Topluluk yapısında çalışan yabancı işçilerin aşağı-yukarı % 10'u yasa-dışı olarak çalışmakla beraber, çalışanların önemli bir bölümü Topluluk üyesi ülke işçilerinin yapmak istemedikleri işler için Topluluk dışındaki ülkelere resmi yollarla getirilmiştir. Genellikle Topluluğa üye ülkelerin yabancı işgücüne nazaran üçüncü ülkelere gelen işgücünün daha düşük vasıflı işlerde çalıştığını söylemek mümkündür. Gerçekten Topluluk ülkelerinde işsizlerin sayısının 6 milyona ulaştığı günümüzde bile, Toplulukta 6 milyon göçmen işçi çalışmakta ve 1977 Temmuz'unda yabancı işçiler arasında işsizlerin miktarı sadece 300 bine varmaktadır. Böyle bir durum genellikle o ülke işçilerinin çalışmak istemedik-

leri ağır, pis, tehlikeli ve düşük ücretli işlerde göçmen işçilerin çalışmasından doğmaktadır.

Özellikle «son 20 yılın deneyleri en katı şekliyle F. Almanya'da geliştirilmiş olan göç teorisini alt-üst etmiştir. Bu ülkede göçmen işçilerin hemen hemen tümü, kısa süreli sözleşmelerle çalıştırılmakta, özel yurtlarda barındırılmakta, ailelerini birlikte getirmeleri istenmemekte ve kendilerine 'konuk' denilmektedir». Gerçekten zaman süreci içinde, bu «belirli hedefler işçilerin» hızla, kalış süresi belirsiz işçilere dönüştükleri anlaşılmaktadır. Kuşkusuz bu tip işçilerin çalıştıkları ve yaşadıkları ülkelerde aile yapısı değişmekte, konut, tüketim, tasarruf ve yurda tasarruflarını yollama eğilimlerinde önemli değişmeler olmaktadır. Bu yeni gelişmeler karşısında göçmen işçiler sorunun temelinde yatan teoriyi gözden geçirme ve değerlendirme gereği duyan Ortaklık Bakanlar Konseyi, yabancı işgücü ve aileleri için yeni bir politikanın belirlenmesine karar vermiştir.

Aslında sorunun esas düğüm noktası burada ortaya çıkmakta, Avrupa emek piyasalarında çalışan Türk işçileri, Türkiye'nin Topluluktan olmayan vatandaş» muamelesi görmektedir. Fakat ne var ki 1970'lerden sonra bu ele alış tarzında dikkati çekecek bazı değişme eğilimleri ortaya çıkmış bulunmaktadır.

AVRUPA'YA GİDEN TÜRK İŞÇİLERİ

Türkiye-Avrupa Topluluğu ilişkileri bilindiği gibi, uzun süren müzakerelerden sonra 1963 yılında Ankara'da bir ortaklık anlaşmasının imza edilmesiyle başlamıştır. Konuya sosyal siyaset açısından baktığımız zaman Türkiye ile Topluluk arasında imza edilen ilk anlaşmanın esas itibariyle ekonomik ilişkiler yönünde gelişirken, esas itibariyle 1960 yıllarından itibaren gittikçe hızlanmak ve daha sonra ikili anlaşmalara bağlanmak üzere, Avrupa ülkelerinden yurdumuza yabancı işgücü talebi gelmeye başlamıştır. Bu işgücü talebinin Avrupa Topluluğuyla resmi ilişkilerimiz dışında, esas itibariyle bu Topluluğa üye ülkelerden, özellikle Topluluğun en önemli üyesi olan F. Almanya'dan geldiği görülmektedir. Türkiye o tarihlerde Toplulukla resmi ilişkileri başlatmamış olsaydı, bu talebin belki bu hacimde olmasa dahi ortaya çıkacağına hiç kuşku yoktur. Türkiye son 15 yıllık dönem

zarfında Batı Avrupa ülkelerine, özellikle Avrupa Topluluğu ülkelere, işgücü yollama olanağını hemen daima ikili anlaşmalarla bulmuş ve sorunlarını esas itibariyle bu ikili anlaşmalar çerçevesinde çözmeye çalışmıştır.

TOPLULUKTA Kİ TÜRK İŞGÜCÜNÜN ÖZELLİKLERİ

Günümüzde Topluluk ülkelerinde 587 bin Türk işçisinin çalıştığı anlaşılmaktadır. Topluluktaki Türk işçilerinin bazı özelliklerinin belirlenmesi, Türk işçilerinin sorunlarının daha açık bir şekilde ortaya konması yönünden yararlıdır:

1) Yıllar itibariyle değişme göstermekle birlikte ülkeden ülkeye değişen oranlar içinde, yurt dışında çalışan Türk işgücünün % 20'ye yakın oranını kadınlar oluşturmaktadır.

2) Anonim ve ismen yurt-dışına gönderilen işgücünün oranında yıllar itibariyle dikkati çekecek değişmeler olmakta, ismen çağırılarak gidenlerin oranları hızla artmaktadır.

3) Türk işçilerinin Türkiye'den geldikleri bölgeler itibariyle dağılımında da zaman içinde değişmeler görülmektedir. Mamafih İstanbul-Trakya, Orta Anadolu, Kuzey Anadolu ve Batı Anadolu bölgelerinin birbirine yakın oranlarla (% 20), yurt dışına işçi gönderdikleri anlaşılmaktadır.

4) Yurt dışına gönderilen Türk işçilerinin meslekî nitelikleri konusunda da önemli tartışmalar mevcuttur. Toplam gönderilen işgücü içinde vasıflı işçilerin nisbî öneminin yıllar itibariyle artarak % 36'ya kadar yükseldiği görülmektedir.

5) Genel eğilimler içinde yurt dışına işçi gönderme politikasında Türkiye'nin geri kalmış bölgelerindeki nüfusa yurt dışında çalışma olanaklarının dağıtılmasında öncelik verme politikasının yeterli bir biçimde uygulandığını söylemek zordur.

6) Yurt dışından istihdam talebinin esasî itibariyle sanayi sektöründe yoğunlaştığını görüyoruz. Oranlarda değişmeler olmakla beraber, yurt-dışı istihdam için talep edilen işgücünün % 80 oranında sanayi sektörleri için olduğu anlaşılmaktadır. Tarım sektörü talebi

çok düşük oranlara varmakta, hizmetler ve madencilik sektörlerinin oranları nisbeten daha yüksek bulunmaktadır. Böylece Türk işgücü sanayi sektöründeki rutin ve yükselme olanakları hudutlu, kayan bant sistemlerinde, ağır ve tehlikeli maden ocaklarında, sosyal statüsü ve geliri düşük hizmet sektörlerinde ve istihdam kararlılığı nisbeten zayıf bulunan yapı işkollarında çalışmaktadır.

7) Diğer dikkati çekecek bir özellik ise, Türk işçilerinin F. Almanyada özellikle sanayiye yoğun bulunduğu bazı bölgelerde birikmesidir.

KATMA PROTOKOL VE TÜRK İŞÇİLERİNİN SERBEST DOLAŞIMI

İkili anlaşmalar çerçevesi içinde Avrupa ülkelerinde çalışma olanakları bulan Türk işçileri yönünden 23.11.1970 tarihinde imzalanan ve 1.3.1973 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol, Toplulukta çalışan Türk işçileri ile ilgili yeni bazı olanaklar getirmiştir. Aslında Katma Protokol Ankara Antlaşmasının 4. maddesinde belirtilen geçiş döneminin gerçekleşme koşulları, usulleri, sıra ve sürelerini düzenlemeyi amaçlamaktadır. Katma Protokolün 36 ve takip eden maddelerinde kişilerin ve hizmetlerin dolaşımı düzenlenmiş bulunmaktadır.

«Türkiye ile Topluluk üyesi devletler arasında işçilerin serbest dolaşımı ortaklık anlaşmasının 12. maddesinde yer alan ilkelere uygun şekilde anlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra onikinci yılın sonu ile 22. yılın sonu arasında kademeli olarak gerçekleştirilecektir». Bu hüküm karşısında Aralık 1976 tarihi, Türk işgücünün Toplulukta serbest dolaşımının başlangıcı olacaktır. Böylece kademeli olarak geliştirilecek 10 yıllık süre zarfında, tam bir serbest dolaşım gerçekleştirilebilecektir. Katma protokolün 36. maddesi Ankara Antlaşmasının 12. maddesi yoluyla Topluluğu kuran Roman Antlaşmasının 48. 49. ve 50. maddelerine yollama yanmaktadır.

Katma protokolla başlatılan bu yeni dönem kuşkusuz esas itibariyle tek tip düzenlenmiş ikili anlaşmalara dayalı işçi gönderme döneminde kapanmasının başlangıcı olacaktır. Aslında «işgücü talebi ikili anlaşmalar çerçevesinde işgücü talebinde bulunan ülkenin

işverenleri de Türkiye'den büyük ölçüde ismen işçi isteyebilmektedirler. Kuşkusuz bütün bu uygulamalar Roma Antlaşmasıyla gerçekleştirilmek istenen serbest dolaşımı prensipleriyle uyumlu değildir.»

Kaldı ki ikili anlaşmalar yoluyla kendi ülkesi dışında çalışan işgücünün, geniş anlamda çalışma koşulları ve emek piyasasında serbest dolaşımı bakımından, Topluluk üyesi ülkelerden birinin işçisinden çok daha düşük bir durumda olduğu açıktır. Bu koşullar altında emek piyasalarındaki daralma ve genişlemeler hiç kuşkusuz ilk planda etkilerini ikili anlaşmalarla temin edilmiş Toplulukta çalışan yabancı işgücü üstünde hissettirecektir. Bu bakımdan Topluluk üyesi ülkelerde çalışan Türk işçileri yönünden ilk planda ortaya çıkan amaç, en kısa sürede Topluluk üyesi ülkelere uygulanan sosyal siyaset standartlarına ve güvencelerine ulaşmaktır.

ORTAKLIK KONSEYİ KARARLARI

Katma Protokolla öngörülen bu gelişmeler karşısında 20 Aralık 1976 tarihli toplantısında Ortaklık Konseyi, işçilerin serbest dolaşımı konusunda Katma Protokolün 36. maddesinde öngörülen prensiplerin ışığında, gerekli usulleri kararlaştırma durumunda kalmıştır. Böylece Ankara Antlaşması ve Katma Protokola ilâveten, 1976 yılında Topluluk üyesi ülkelerde çalışan Türk işçilerine uygulanacak reçimde daha somut düzenlemelerin getirilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

Konsey toplantısında ortaya çıkan tartışmalardan esas itibarıyla aşağıdaki ipuçlarını elde etmek mümkündür:

1 — Ortaklık Konseyi başka faktörlere de ilâveten özellikle Topluluk yapısında, mevcut yaygın işsizliğin de etkisiyle 1976 yılında Katma Protokolün öngördüğü tedrici 10 yıllık serbest dolaşım sisteminin başlamasına yatkın görünmemiştir. Hattâ bu konuda basit bir beyanla yetinmeyi dahi düşünmüştür.

2 — Aslında şu husus çok açıktır ki Komisyonun hazırlayıp Konsey'e sunduğu rapor Ortaklık Konsey'i kararlarından çok daha ileri hükümleri taşımaktaydı. Konsey Bakanları kendi aralarında 20 Temmuz 1976'da yaptıkları toplantıda Komisyon raporuna birinci dö-

nemin 3 yıl kabul edilmesi, 3. ülkelere açılmada sadece Türkiye'nin gözönünde tutulması, ikili anlaşmaların Ortaklık düzeyinde birleştirilmesi, göçmen işçiler ve aileleriyle ilgili 9 Şubat 1976 Konsey kararının aynen Türk işçilerine de uygulanması, istihdam, ücret ve diğer çalışma ve hayat şartları bakımından Topluluk işçileri ile Türk işçileri arasında ayırımın kaldırılması, ikâmet müsaadesi, iş ve işçi Bulma Kurumlarına müracaat, aile üyelerinin getirilmesi ve benzeri konularda çok daha ileri düzenlemeler mevcuttur. Fakat ne var ki Konsey kararları bunların gerisinde kalmıştır.

3 — Kuşkusuz Türkiye'nin istihdam yapısının Topluluk ilişkilerine olumlu veya olumsuz yönde yaptığı etkileri analiz etmek gereklidir. Fakat hiç kuşku yoktur ki Türkiye'de yaygın «emek arzı fazlalığı» ve yüksek seviyedeki eksik istihdam yapısı, Topluluk emek piyasalarında Türk işçilerinin serbest dolaşımının 1976'dan itibaren kademeli bir şekilde gerçekleştirilmesini güçleştiren faktörlerin başında gelmiştir.

4 — Böylece Türkiye'nin Toplulukla ilişkileri açısından 1976 yılı kritik bir dönemi teşkil etmiş anlaşmalardan doğan hükümler karşısında Türkiye bu konuda ısrarlı taleplerini sürdürürken ve hatta Türk işçilerinin serbest dolaşımı, Türkiye'nin Toplulukla ilişkilerinin bir sembolü niteliğine dönüşürken, Topluluğun bu gelişmeler karşısında hudutlu da olsa bazı tavizler vermek zorunda kaldığı anlaşılmaktadır.

ORTAKLIK KONSEYİNİN GETİRDİĞİ YENİ DÜZENLEME

Ortaklık Konseyi kararlarının 1 Aralık 1980'e kadar ki dönem için getirdiği yeni olanakların önemli sayılmakla birlikte beklenen ölçüde olmadığı açıktır. Türkiye'nin taleplerinin önemli bir kısmının kabule şayan görülmediği anlaşılmaktadır. Örneğin işçi taleplerinin birleştirilmesinde yeni gelecek olan aile fertlerine de çalışma izni verilmesi talebi kabul edilmemiştir. Bir diğer deyişle burada ailelerin birleştirilmesi, yani bir işçinin bakmakla yükümlü olduğu aile fertlerini yanına getirmesine müsaade edilmiş, bunlara oturma hakkı tanınmış, ancak çalışma izni verilmesi isteği benimsenmemiştir.

Aile tarifiinin de işçinin bakmakla yükümlü olduğu kimselerle sınırlandırıldığı anlaşılmaktadır.

Aynı durum işçilerin yetişkin çocuklarına çalışma izni verilmesi yönünden de geçerlidir. Buna mukabil Ortaklık Konseyinin, Toplulukta çalışma izniyle bulunan Türk işçilerinin bundan böyle işsizlik nedeniyle sınır-dışı edilmelerini önlediği görülmektedir. İşsizlerin işsizlik sigorta yardımları kesilse bile oturma süreleri devam etmekte, 3 veya 5 yıl çalışmış işçiler için yeni olanaklar getirilmektedir. Sadece halihazırda Toplulukta çalışan Türk işçilerine münhasır kalmak üzere işçilerimize ikinci tercih hakkının tanındığı görülmektedir. Topluluk üyelerinde çalışan işçilerin büyük bir kısmı 3 yılı, hatta yapılan bir hesaba göre % 70'i 5 yılı doldurduğundan, getirilen coğrafi hareketlilik olanağı, sadece halen açılışan belirli ülke için geçerli bulunmaktadır. Buna mukabil Topluluk içerisinde ileriki yıllarda emek piyasasındaki gerginlik ortadan kalkarak, Türkiye'den Topluluğa yeniden işgücü akımı başladığı takdirde, ikinci tercih hakkının bu işçilere de tanınması talebi de benimsememiştir. Ayrıca Konsey kararında işçilerimizin mesleki eğitimiyle ilgili prensip niteliğinde dahi olsa bir öneriye rastlanmamaktadır.

GENEL EĞİLİMLER VE SONUÇ

1 — Türkiye Toplulukla oldukça eski tarihlerden bu yana ilişki kuran ülkeler arasında gelmektedir. Ankara Antlaşması, Katma Protokol ve 1976 Konsey kararlarıyla Toplulukla ilişkilerinde çalışma sorunları yönünden günümüzde belirli bir noktaya gelmiştir. Ulaşılan bu noktanın gelecek 10 yıl için çok ümit verici bir başlangıç olduğu söylenemez. Gerçekten Türkiye 1986'lara kadar uzanacak olan ikinci dönemin birinci 4 yılına, işçinin serbest dolaşımı yönünden yeterli aşamalarla girmemiştir.

2 — Topluluğun 1976'da Türkiye'ye sağladığı olanakların esas itibarıyla halihazırda Topluluk yapısı içinde çalışmakta olan Türk işçilerine bazı yeni hudutlu olanaklar sağlamakla yetinilmesi şeklinde kendini ortaya koyduğu görülmektedir. Hatta bu konuda dahi Topluluğun çekimser davrandığı anlaşılmakta, oturma müsaadesi konusundaki nisbeten geniş ele alış tarzı, çalışma müsaadesinde

belirgin bir şekilde ortaya çıkmamaktadır. Benzer nitelikteki eğilimlere 3. ülkelerden yeni işgücü talebi ortaya çıktığı takdirde tercihli işçi alımının Türkiye'ye tanınması ve böylece Türkiye'nin ikinci tercihli ülke haline sokulması konusunda da rastlıyoruz.

3 — Türkiye'nin istihdam yapısından gelen güçlüklerle ilâveten Topluluk yapısında halihazırda 6 milyona varan işsizlerin durumu da bu yöndeki eğilimleri kuvvetlendirmektedir. Aslında Batı Avrupa için 2000 yılına kadar yabancı işçi talebiyle ilgili tahminler bu eğilimleri desteklemektedir.

4 — 1960'dan bu yana Türkiye yurt-dışına işçi yollama olanaklarını ikili anlaşmalarla sağlamış ve böylece Toplulukla ortaklık ilişkileri dışında Avrupa ülkelerine, özellikle Topluluk ülkelerine (F. Almanya'ya) işçi yollayabilme olanağını elde etmiştir. Bu bakımdan günümüze kadar yurt-dışına işçi gönderme vakıasını Türkiye'nin Toplulukla ilişkilerinin bir sonucu olarak görmemek gerekir. Bu bakış açısından deyim yerinde ise Türkiye Avrupa Topluluğuna değil, Avrupa'ya işçi yollamıştır.

5 — Türkiye'nin 1960'lardan sonra başlayan yurt-dışına işgücü yollama süreci içinde yurt-dışına gönderme, yurt-dışında çalışma ve yurda dönüşte karşılaştığı çok sayıda sorunu mevcuttur. Ayrıca yurt-dışına işgücü akımının Türkiye'nin ekonomik ve sosyal gelişmesi üzerinde etkileri de tartışma konusu yapılabilir. Fakat ne varki burada esas sorun Topluluk üyesi ülkelerde çalışan Türk işçilerinin bulundukları ülkelerde çalışırken ve yaşarken karşılaştıkları sorunları, Topluluğun çözmesi gereken veya Topluluğun kendi üyesi yabancı işçiler için geliştirdiği sosyal standartlar içinde çözünlenmesi gereken sorunlar haline dönüşmektedir. Ortaklık Konseyi kararları, yurt-dışında çalışan Türk işçilerinin sorunlarının hudutlu da olsa bir kısmının Topluluk bünyesi içinde ve seviyesinde çözümlenmesi olanaklarını ortaya çıkarmıştır.

6 — Kuşkusuz Türkiye'nin Toplulukla ilişkilerini geliştirilmesinde bir yandan Topluluktan, diğer yandan Türkiye'den gelen ekonomik, sosyal ve siyasi yönleri bulunan ve tarafların karşılıklı ilişkilere karşı tutumlarını belirleyen karmaşık bir süreç vardır. Bu ilişki-

lerin günümüze kadarki gelişmeler içinde en belirgin özelliğini, değişik çevrelerce ileri sürülen kuşklar ve tereddütler teşkil etmekte, böylece geleceğe yönelik belirsizlikler dah da yoğunlaşmaktadır. Özellikle Topluluğun Yunanistanla tam üyelik anlaşmasını imzalaması, İspanya ve Portekiz ile tam üyeliğe geçiş için ilişkileri yoğunlaştırması, Türkiye yönünden dikkatli bir şekilde ele alınıp değerlendirilmeyi sorunlu kılmaktadır.

7 — Türkiye'nin içinde bulunduğumuz yılda ilişkileri daha sağlam bir zemine oturtmak için talep etmiş bulunduğu 5 yıllık dondurma steği, ekonomik ve siyasi yönden tartışılabilir bazı dayanaklara oturtulsa bile, çalışma sorunları yönünden gerçekçi gözükmemektedir. Özellikle 1980'de başlayacak yeni bir dönem için F. Almanya'dan gelen kuşkların ve erteleme isteklerinin çok yoğun, buna mukabil Yunanistan'la ilişkilerin hızla geliştiği bir dönemde, ilişkileri tek yanlı dondurma talebi yurt-dışında çalışan Türk işçileri yönünden iyi düşünülmüş, anlamlı bir yaklaşım olarak nitelendirilemez.

Nitekim Topluluk Bakanlar Konseyi Türkiye'nin bu talebini karşılıklı olmak şartıyla derhal kabul etmiş böylece sadece Türkiye AET ilişkileri değil, özellikle Türk işçilerinin sosyal sorunları da git-tikçe dah olumsuz koşullar içinde tartışılıp ele alınacak belirsiz bir geleceğe doğru ertelenmiştir.

Bankalar Yasası ve Düşündürdükleri

M. SEDAT PİROĞLU

1933'te doğdu. İ. Ü. İktisat Fakültesini 1958'de bitirdi. Aynı fakültede doktora yaptı. İngilterede Barclays Bank'ta eğitim gördü. Halen T. O. E.'de finansman müdürüdür.

31 AĞUSTOS 1979 tarih ve 1674 No.lu Resmi Gazetede yayınlanan KHK/28 No.lu Kararla Bakanlar Kurulunca 23.7.1979 günü kararlaştırılan Bankalar Yasasındaki değişiklikler yürürlüğe girmiştir. Yasanın bazı maddelerini değiştiren kanun kuvvetindeki kararname üzerinde uzun süreli bir çalışma yapılmış, fakat ancak Resmi Gaze-

tede yayım tarihine yakın bir günde Bakanlar Kurulu üyeleri arasında görüş birliğine varılabilmektedir.

Kararname ile, 23.6.1958 günlü 7129 sayılı Bankalar Yasasının 25 maddesinde değişiklik yapılmıştır. Değişikliklerin bir kısmı açık şekilde anlaşılabilmektedir. Ancak, özellikle kredi sınırlamaları ile ilgili 38 ve 39'uncu maddeler tartışmalara yol açacak olup uygulamada farklılıklara neden olacak ve yetkili mercilerin açıklamalarına gereksinme duyulacaktır.

Değişiklikleri iki grupta toplamakta yarar vardır.

I. Rakamsal Değişiklikler

Doğrudan para değerindeki düşüşlerin giderilmesini amaçlayan değişiklikler.

1958 yılında yürürlüğe giren 7129 sayılı Bankalar Yasasındaki parasal rakamlar kabul günündeki değerlere göre saptanmıştı. Aradan geçen 21 yılda hiç değiştirilmeyen bu rakamlar para değerindeki düşüşler nedeniyle etkinliğini ve faydalılığını yitirmişti. Yeni saptanan rakamlar öngörülen sınırlamalar güncel ve etkin hale getirilmiştir.

II.Yapısal Değişiklikler

Bankalar Yasasının gaye ve hedeflerinde yeni uygulamalara yol açacak değişiklikler.

Bankaların aile şirketi olarak çalışmalarına son vermek, bankaların kendi iştiraklerine sınırsız kredi vermelerini önlemek, holdinglerin ve sermaye gruplarının banka yönetim ve kredilerindeki etkinliğini durdurmak, daha geniş bir kredi müşterisini finanse edebilmek, sosyal içerikli kredi vermek ve kredileri başta ihracat olmak üzere ülke kalkınmasına katkıda bulunacak iş kollarına yöneltmek gibi görüşler yapısal değişikliklerin temel nedenleridir.

Önemli görülen değişikliklere madde numaraları da belirtilerek yazımızda değinilmiştir.

I — Rakamsal Değişiklikler

1 — En az sermaye (Md. 6)

Türkiye'de kurulan bankaların ödenmiş sermayeleri ile yedek akçeleri ve yabancı ülkelerde kurulmuş olup Türkiye'de şube açarak çalışan bankaların Türkiye'ye ayırdıkları sermaye ve yedek akçeleri toplamı 25 milyon liradan az olamaz. Evvelce bu rakam 2 milyon TL. idi.

Maddede ayrıca şube açılışlarında kentlerin nüfusları ile bankaların şubelerine ayıracakları sermaye tutarları yeniden düzenlenmiştir.

Maddedeki en büyük yenilik bankaların Merkez Şubesi dışında aynı kentte açılmış ve açılacak her şubesi için ayrı sermaye ayırma zorunluğunun getirilmiş bulunmasıdır. Bu durumda bankalar bir taraftan sermaye ve yedek akçelerini hızla yükseltirken yeni şube açılışlarını duraklatacak, belki de bazı şubelerini kapatacaklardır.

2 — Tasarruf Mevduatı Kabul Sınırı (Md. 28)

Bir bankanın kabul edebileceği tasarruf mevduatı tutarı ile ödenmiş ya da Türkiye'ye ayrılmış sermayesiyle yedek akçeleri toplamı arasında daima ilişki kurulmuştur. Gaye özellikle tasarruf mevduatı sahiplerinin korunmasıdır.

Sermaye ve yedek akçeleri toplamı 50 milyon TL. ya kadar olan bankalarda 12 katı ile en düşük, 2 milyar liradan fazla olan bankalarda 22 katı ile de en yüksek oran saptanmıştır. Bu iki limit arasında diğer bölümler yapılmıştır.

Evvelce bu oranlar 2 milyon TL. ile 7 katı, 50 milyon TL. ile 15 katı idi.

3 — Mevduatta Zaman Aşımı (Md. 31)

Bankalar 10 yıl hareket göstermiyen mevduat ve diğer alacakları Merkez Bankasına devretme zorunluğundadırlar. T. C. Merkez

Bankası kendisine devredilen bu tür haklardan 1.000 TL. dan fazla olanları 5 yıl süre ile saklamak zorunludur. Evvelce bu rakam 25 TL. idi.

Ayrıca küçükler adına ve **yalnızca bunlara ödenmek kaydıyla açtırılan hesaplarda**, zaman aşımı sürelerinin küçüğün reşit olduğu tarihten işlemeye başlayacağı hükmü getirilmiştir.

4 — Kredi Açma Yetkileri (Md. 44, 45)

Krediler üzerindeki denetimi sürdürebilmek için gerçek ve tüzel bir kişiye verilecek krediler daima sınırlanmış, son yetki Yönetim Kuruluna bırakılmıştır.

Yeni uygulama ile şube ve bölge müdürlüklerince açılacak krediler 2 milyar liraya, İdare Komitesi yetkisinde 10 milyon liraya yükseltilmiştir. 10 milyon liranın üzerindeki krediler Yönetim Kurulu kararı ile açılabilir. Banka Genel Müdürlükleri şubelerin büyüklüklerine göre muhakkak ki yetki sınırlarını daraltacaklardır. Değiştirilen eski maddelerde bu sınırlar 150 bin ve 750 bin TL. olarak saptanmıştı. Günümüz gereksinmelerine uymayan ve bürokratik gecikmeleri alabildiğine artıran eski sınırların bugünkü rakamlara yükseltilmesinde mutlak yarar vardır (1).

Açık kredilerdeki limitler de değiştirilmiştir. Buna göre 250 bin liraya kadar olanları genel müdürlükçe, ya da kendilerine verilen yetki içersinde bölge, ya da şube müdürlüklerince; 1 milyon liraya kadar olanları İdare Komitesince, bunun üzerindeki açık krediler Yönetim Kurulu kararı ile açılır. Evvelce bu rakamlar 25 bin lira ve 50 bin lira olarak saptanmış olup şube müdürlüklerine açık kredi konusunda herhangi bir yetki tanınmamıştı.

(1) Piroğlu, M. Sedat — Bankacılığımızda gerçekleştirilmesi Faydalı Bazı Değişiklikler

İktisat Dergisi Cilt XXIII

Eylül 1978 Sayı 171 Sy. 36

5 — Hesap Durumu Alınması (Md. 46)

Yasada belirtilen diğer işlemler 25.000 TL. nı geçmiyen kredi işlemleri için Bankalar kredi alanlardan hesap vaziyeti almayacaklardır. Bu rakam evvelce 3.500 TL. idi.

Yeni bir uygulama olarak Kurumlar Vergisi ya da yıllık beyanname veren gelir vergisi yükümlüsü olan kredi müşterileri hesap durumları ile beraber vergi dairesine verilen bilânço ya da işletme hesap özetlerini vergi dairesi ve hesap numaralarını da belirterek bankalara verme zorunludur.

6 — Ceza Hükümleri (Md. 66, 68, 70, 72, 69, 73, 74, 75, 76)

Bankalar Yasası bankacılık işlemlerinin belirli bir düzen içinde yürüyebilmesi için bazı zorunluklar ve sınırlamalar getirmiştir. Bu zorunluluk ve sınırlamaların uygulamaya konabilmesi yönünden bazı müeyyidelerin yasada yer almasına gereksinme duyulmuştur. Yasanın 66-76 ncı maddeleri zorlayıcı ve caydırıcı ceza hükümlerine ayrılmıştır.

Ceza hükümleri uyulmayan veya uygulanmayan diğer maddelerin etkinlik durumuna göre ilgili banka mensubu veya Yönetim Kurulüyeleri hakkında değişik miktar ve sürelerde hapis veya para cezalarını kapsamaktadır.

Denetimin etkinliğini artırabilmek için özellikle para cezaları güncel duruma getirilmiş, büyük artışlar öngörülmüştür. Örneğin 66 ncı maddede 5 liradan başlayıp 25 bin liraya kadar olan ağır para cezaları kararname ile 100 bin liradan başlatılmış, 500 bin liraya kadar yükseltilmiştir. Artırılan para cezaları karşılaştırmalı olarak bir tblo halinde aşağıda gösterilmiştir.

Madde	Eski Cezalar TL.	Yeni Cezalar TL.
66	5.000 — 25.000	100.000 — 500.000
68	1.000 — 10.000	50.000 — 200.000
69	Enaz 10.000	Enaz 200.000

70	5.000 — 10.000	100.000 — 200.000
72	Ençok 10.000	Ençok 200.000
73	Enaz 10.000	Enaz 200.000
74	500 — 2.000	10.000 — 40.000
75	Enaz 2.000	Enaz 40.000
76	500 — 5.000	10.000 — 100.000
	1.000 — 10.000	20.000 — 200.000

Bu cezaların bir bölümü bankaları denetlemekle görevlendirilen Bankalar Yeminli Murakıplarını ve tasfiye memurlarınıda kapsamaktadır.

II — Yapısal Değişiklikler

1. Hisse Senedi ve Ortaklar (Md. 4)

Bankaların aile şirketi olarak çalışmalarını önlemek, yönetimin etkili olduğu kuruluşların sermaye içindeki etkinliğini azaltmak ve bunu yakından denetleyebilmek için, anonim şirket olarak kurulması öngörülen bankaların hisse senetleri ve ortakları için yeni düzenleme getirilmiştir. Buna göre;

a. Bütün hisse senetlerinin nama yazılı olması (Evvelce bu oran % 51 di.)

b. Ortak sayısının 100 den az olmaması (Eski madde ile bu rakam 20 olarak saptanmıştı.)

c. Hisse senetlerinin itibari değerinin onbin lirayı geçmemesi. (Eski maddede bu rakam bin liradır.)

d. Çalışanların çoğunluğunun yararlandığı yardım ve sosyal güvenlik vakıfları, dernekleri ve sandıkları ile sendikalara ait sermaye payları toplamının % 40'tan, diğer ortakların herbirine ait sermaye payının (doğrudan veya dolaylı) % 30 dan fazla olmaması zorunludur. Değiştirilen eski maddede böyle bir hükme yer verilmemiştir.

2. Genel Kurulda Oya Katılma (Md. 14)

Yapılan değişiklikle tamamen yeni bir düzenleme getirilmiş, genel kurulda vekâleten oy vermede kesin sınırlamalar konmuştur. Böylece büyük pay sahiplerinin ve banka yöneticilerinin genel kuruldaki etkinlikleri azaltılmak, buna karşın denetimlerin yoğunlaştırılması öngörülmüştür. Maddeye göre;

Esas sermayenin % 10 ve daha fazlasına sahip ortakları ile Yönetim Kurulu başkan ve üyeleri ve birinci derecede imza yetkisine sahip olanlar genel kurulda vekil olarak oy kullanamazlar. Bunların dışında kaan kimselerin vekil olarak kullanabilecekleri oy sayısı 50' yi ve pay tutarı banka sermayesini temsil eden payların % 1'ini geçemez.

3. Mevduat Türleri (Md. 26)

Tasarruf mevduatı ikiye ayrılarak beşinci mevduat türü olarak «Diğer Mevduat» uygulamaya konmuştur. Resmi, Ticari, Bankalar ve Tasarruf mevduatı dışındaki diğer mevduat sayılır. Böylece tasarruf mevduatı imtiyazlarından yararlanan bir grup mevduat bu imtiyazın dışında bırakılmıştır.

Diğer mevduata faiz verilip verilmeyeceğinin de kısa sürede belirlenmesi gerekir.

Mevduat kabul edemiyen sanayi ve yatırım bankalarına finansal kaynak yaratabilmek için bu bankaların diğer bankalardan 1 yıl ya da daha uzun vade ile sağladıkları paraların mevduat sayılmıyacağı hükmü de aynı maddede yer almıştır.

4. Gerçek ve Tüzel Kişiye Verilebilecek Kredi Haddi (Md. 38)

Banka Kredilerini daha geniş bir müşteri grubuna yayabilmek ve riski dağıtabilmek için kredilere dama bir limit konmuştur. Limit, kredi verecek bankanın sermaye ve yedek akçeleri toplamı ile kredi tutarı arasında ilinti kurulma suretiyle gerçekleştirilmiştir.

38 nci madde, Bankalar Yasası Yürürlüğe girdiğinden bugüne kadar güncelliğini ve etkinliğini korumuştur. Çünkü bir bankanın gerçek ya da tüzel bir kişiyi doğrudan doğruya veya dolaylı olarak nakit, kefalet ve teminat biçiminde ve niteliğinde verilebilecek kredilerin üst sınırı bu maddede belirlenmiştir.

Eski maddede gerçek ve tüzel bir kişiye açılabilen nakit, teminat, kefalet ve diğer şekildeki kredilerin toplamı bankanın ödenmiş sermaye ve yedek akçeleri toplamının % 10'nu ile sınırlandırılmıştır. Ancak sanayi, maden, enerji, nafia hizmetleri, nakliyat ve ihracat işlerinde kullanılmak üzere açılan kredilerde bu oranın % 25'e çıkarılabileceği kabul edilmiştir.

Uygulamaya konulan maddede % 10 oranı aynen bırakılmıştır. Fakat bu oranın % 25'e çıkarılabilmesi için iş kolunun kalkınma Yıllık Programlarında yer alması veya kredinin dış satımda kullanılmak üzere açılması değişikliği getirilmiştir. Bu oranın belirli koşullarla % 40'a kadar yükseltilmesi olasılığı vardır.

Yapılan değişikliğe göre krediler yatırımlara yöneltilmek istenmiş, bu arada ihracata da öncelik tanınmıştır.

Evvelce oranların hesabında nakit ve diğer krediler arasında bir fark gözetilmemişti. Yeni uygulamada % 10, % 25 oranlarının uygulamasında teminat mektupları ve kefaletlerin ancak % 25 oranında nazara alınacağı, Maliye Bakanlığınca belirlenecek büyük kamu ihaleleri için bu oranın % 10'a kadar indirilebileceği hükmü getirilmiştir. Böylece nakdi kredilere ağırlık verilmiştir.

Maddenin üzerinde durulacak bir özelliği dolaylı kredi ilişkisinin saptanmasıdır. Yeni maddede;

— Lehine kredi açılan bir gerçek kişinin sermayesinin % 10'dan fazlasına sahip oldukları ortaklar ile Yönetim Kurulu Başkanı, üyesi, Genel Müdür, Genel Müdür Yardımcısı, Müdür bulunduğu ortaklarda;

Lehine kredi açılmasa dahi,

Bir gerçek kişinin sınırsız sorumlulukla katıldığı ortaklıklara,

Bir gerçek ya da tüzel kişinin sermayesinin enaz % 40'ına sahip olduğu ortaklıklara,

Bir gerçek ya da tüzel kişinin ve sermayesinin % 50'sinden fazlasına sahip oldukları ortaklıklarının ayrı ya da birlikte sermayesinin çoğunluğuna sahip oldukları ortaklıklarına,

Açılan krediler bu gerçek ya da tüzel kişiye dolaylı olarak verilmiş kredi sayılır.

Dolaylı kredi ilişkisi içerisinde bulunan gerçek ya da tüzel kişilerin bu krediler için bankaca kabul edilen kefaletleri kredi sınırının hesabında dikkate alınmaz.

Yukarıdaki dolaylı kredi ilişkisinin hesaplanmasında bir gerçek kişi ile eşine ve reşit olmayan çocuklarına at paylar bir kişiye ait sayılır.

Kredi limitleri dışında bırakılan işlemler içinde en büyük gelişme dış işlemlerde kur değişikliklerinin kredi aşımaları maddesidir. Büyük ölçüde yapılan kur ayarlamaları biranda fiili kredi limitlerini yasanın öngördüğü oranların üzerine çıkarmaktadır. Bu bakımdan yeni düzenleme yerindedir. Ancak dileğimiz maddeye gereksinme kalmıyacak sağlam bir paramızın olmasıdır. Maddenin uygulamasında 31.8.1979 dan önceki kur farklarının nazari itibara alınıp alınmayacağı konusu henüz kesinlik kazanmamıştır.

Evvelce yasada belirtilen oranlar dışında bırakılan nakit karşılığı teminat mektuplarına yeni düzenlemede yer verilmemiştir.

Bankalar bu Kanun hükmünde kararnamenin Yürürlüğe girdiği tarihten önce açtıkları kredilerden bu maddede belirtilen koşullarda aykırı olanları, madde hükümlerine uygun hale getirinceye kadar fıkranın uygulanmasında açılan kredi teriminden fiili risk veya tamamı kullanılmamış olmakla beraber sözleşmeye bağlanmış kredi limitinin mi anlaşılması gerektiği açıklığa kavuşmuş değildir.

5. Bankaların İştiraklerine Verebileceği Kredi Toplamı (Md. 39)

Yeni düzenlemenin en önemli maddelerinden biri bankaların

iştiraklerine açabilecekleri kredinin limitlendirilmesidir. Evvelce sınırsız olarak açabilecek kredilere bir sınır getirilmiştir.

Buna göre;

Bir bankanın kendi iştirak ya da kuruluşlarının tümüne ya da bu iştirak ve kuruluşların kefaletleri ile diğer gerçek ve tüzel kişilere açacağı kredilerin toplamı, bankaca ödenmiş ya da Türkiye'ye ayrılmış sermaye ve yedek akçeleri toplamının % 20 sini geçemez.

Bankaların, kalkınma plânı yıllık programlarında belirtilen sektörlerde iş yapan iştiraklerine, 38 nci madde hükmü saklı kalma koşulu ile daha fazla kredi verme olasılığı bulunmaktadır. Fakat buna da bir limit getirilmiştir. Artış, bir önceki yıl bilânçosunda mevcut nakdi kredi tutarının % 15'ine veya ödenmiş ya da Türkiye'ye ayrılmış sermayeleriyle yedek akçeleri toplamının 3 katı kadar olabilir.

Burada 3 katına kadar kredi verilebilecek sermaye ve yedek akçenin hangi kuruluşa ait olduğu daha açık hale getirilmeli idi.

Yeni düzenleme iştirakin tarifine kesin açıklık kazandırmıştır. Banka iştiraki deyimi, bankaların sermayesinin enaz % 20 sine sahip olduğu ortaklıkları belirler. Eskiden banka tek bir hisse senedi dahi almış olsa bu iştirak sayılıyordu. Yeni tanımlama aynı zamanda evvelce iştiraklere verilmiş bazı kredileri limit dışına çıkarmaktadır.

6 — İştiraklere Sermaye Yatırımı (Md. 48)

Bankaların, iştirak ve kuruluşlarına yatırılacak sermayelerinin toplamı, ödenmiş ya da Türkiye'ye ayrılmış sermayeleri ile yedek akçeleri toplamının % 10'nunu geçmeyeceği maddesi aynen muhafaza edilmiştir.

Ancak bu sınırın aşılması eski uygulamada sanayi, maden, enerji, bayındırlık, nakliyat ve ihracat sektöründeki iştirakler için tanınmıştı. Yeni uygulamada bu uygulama sona erdirilmiş, Kalkınma Plânı Yıllık programlarında yer alan sektörlerle % 10'luk limiti aşma olanağı sağlamıştır.

7 — Taşınmaz Mal Üzerine İşlemler (Md. 50)

Bankalar, genel olarak taşınmaz mal ticareti ile uğraşmaz, taşınmaz mal yapımı işleri ya da ticareti ile uğraşan ortaklıklara katılamaz, bu konuda iş yapan gerçek ve tüzel kişilere kredi çamaz. Gerek eski, gerekse yeni uygulama genel hatları ile aynıdır.

Genel uygulama dışı kalan konularda eski ve yeni düzenleme arasında farklılıklar vardır. Bunun en belirgin örneği bankaların bundan böyle toplu ve sosyal konut yapacak kamu kuruluşları ile kooperatiflere ya da bunların müteahhitlerine kredi açabilmeleridir.

8 — Denetimin Etkinleştirilmesi (Md. 54, 60, 61)

Bankalar üzerindeki kamusal denetimi artırmak için ceza hükümleri ile beraber 54, 60 ve 61 nci maddelerde yeni düzenlemelere gidilmiştir.

enerji mi? haberleşme mi?
İHTİYACINIZ KABLO İSE

AKLINIZ ARKADA KALMAMALI..!

**YENİ TEKNOLOHİYİ BULUP SİZİN MAMÜLLERİNİZ İÇİN
UYGULARKEN DAİMA.**

AKLINIZIN ARKADA KALMAMASINI DÜŞÜNÜRÜZ

**TÜRK STANDARDLARI ENSTİTUSU'NA SİZİ GÜVEN VERMEK İÇİN
BİZİMLE BERABERDİR. MAMÜLLERİMİZDEKİ TSE GARANTİSİ İLE**

- ENERJİ KABLOLARI (20 KV'a kadar)
 - TELEKOMÜNİKASYON KABLOLARI
 - 1800 çifte kadar çok perli askı telli veya ekranlı yeraltı tipi
 - Jönksiyon kablolu
 - Tamdolu kablo
 - Camper telli
 - Askı telli, askı telsiz dış tesisat kablolu
 - TESİSAT KABLOLARI
 - PLASTİK İZOLASYONLU HER NEVİ ÖZEL KABLOLAR
 - Gemi tipi kablolu
 - Televizyon anten kabloları
 - İstek üzerine her tip özel kablo
- VE
- EMAYE BOBİN TELLERİ 0.05 ile 100 mm arası yuvarlak ve dikdörtgen
- İLE

KAVEL Kablo ve Elektrik Malzemesi A.Ş.
Telefon: 45 35 05 - 45 34 94

EN İYİ HİZMET İÇİN BİZİ ARAYINIZ.

Avrupa Para Sistemi

Prof. Dr. Peter COFFEY

Europa Institute of University of Amsterdam

Çev. ve Der. : Kaya ARDIÇ

GİRİŞ

1979 yılının 14 Martında yürürlüğe girmiş bulunan Avrupa Para Sistemi (A. P. S.), yerini aldığı eski «Yılan» (1) adını taşıyan para sisteminden çeşitli açılardan farklılık göstermektedir. İlk olarak, eski sistemdeki iki yanlı temel üzerinde saptanmış paritelerin alt ve üst sınırlarından % 2,25 lik dalgalanma marjı korunmakla birlikte (2), İtalyan Lirasına % 6 lık özel bir marj tanınmıştır. İkinci olarak, sisteme üye ülkelerin paraları aynı zamanda Avrupa Hesap Birimi (ECU) (3) karşısında da dalgalandırılmak zorundadırlar. Ülke olarak, dalgalanma marjları iki yanlı temel üzerine oturan dalgalandırma sistemindekilerle eşit olmakla birlikte, üye ülkeler, paralarındaki dalgalanmaları

ECU'ya karşı dalgalandırma marjının % 75 i gibi dar bir sınır içinde tutmakla yükümlüdürler. Bir üye ülke parasının bu sınırlara erişmesi durumunda alarm işareti verilmekte ve söz konusu ülke gerekli önlemleri uygulamaya koyarak parasını eski çizgisine getirmektedir (4). AET'ye üye ülkelerin ekonomik ve parasal politikalarının uyumunu ve eşgüdümünü sağlamaya doğru bir adımın başlangıcı olması nedeniyle bu müdahale biçimi gerçek bir yeniliktir.

Eski sistemle karşılaştırıldığında, üye ülkelere verilebilecek toplam kredi tutarlarının önemli ölçüde arttığı görülmektedir (5). Bu da bir diğer değişiktir. Üye ülkeler üç aylık «swap» anlaşması çerçevesinde altın ve dolar rezervlerinin % 20 sini Avrupa Para Fonu (6) ile ECU karşılığında değiştirebilirler. Burada gene, «gerçek» işler bir Avrupa Para Fonu'nun, APS nin başlamasından itibaren iki yıl içinde oluşturulacağı ve örgütleneceği planlanmıştır.

Uluslararası düzeyde, yeni sistem, eski sisteme oranla çok daha uygun koşullarla karşılanma şansına sahiptir. Esk Yılan sistemi çoğu batı ülkeleri paralarının dalgalandırıldığı bir sırada uygulamaya konulduğu için uluslararası parasal gelişmelere ters düşmüştür. Bu nedenle, daha çıkışta kaybetmişti denebilir. APS ise oldukça farklıdır bu açıdan ve dalgalandırılmaya karşı giderek artan bir hoşnutsuzluk ve uluslararası düzeyde istikrarlı kambiyo kurlarına duyulan bir genel istek vardır. Bu nedenle APS uluslararası parasal gelişmelere uygun düşmektedir.

SİSTEMİN UYGULANMASI : KARIŞIKLIKLAR

Bir parasal birlik (7) biçimi olan APS, uygulanmaya konulduğu andan başlayarak güçlüklerle karşılaşmıştır. Kanımızca bunun nedeni sistemin temelinde yatan ve hiç de gerekli olmayan karmaşıklığıdır. Karmaşıklık, biri, iki yanlı ve ulusal bir para birimini diğer bir para ile gösterilen değeri üzerinde, diğeri de ECU temeli üzerinde olmak üzere iki ayrı düzeyde müdahale biçiminden kaynaklanmaktadır. Ayrıca, temel bir sorun da bizzat **ECU'nun bileşiminden** gelmektedir.

APS nin uygulamaya konduğu ilk ayda, İtalyan Lirası, Danimarka Kronu ve sistemin dışında kalan İngiliz Pound'unun en güçlü ve

değerli paralar olarak sonuçlanmasından ötürü karşılaşılan güçlüklerin nedeni faiz oranları farklılığıdır. Bu tür olaylar bir para sistemi yerine, tam bir parasal ve iktisadi birlik öneren ve savunan akımlara destek ve haklı gerekçeler vermektedir. (Bu öneriye makalede daha sonra değinilecektir).

Bu güçlükler, ECU'dan sorumlu olan komisyon tarafından bir dizi cambazlık niteliği taşıyan işlemlerin uygulanmasına yol açmıştır. Temel olarak, ECU'yu oluşturan para sepeti içindeki AET ülkeleri parasının yüzde oranı olarak ağırlıklarının ayarlanması söz konusudur. Bunun, küçük AET üyesi ülkeler parası için zorunlu olduğu açıktır. APS'nin ilk uygulama ayında rastlanan pratik güçlüklerin ışığında komisyon ya kuralları bozan güçlü paraların değerlerini «dondurmak» ya da kısaca «sistemin dışında bırakmak» zorunda kalmıştır. Tüm bu manevralar, ECU para sepeti içindeki geçici olarak güçlü paraların, APS içinde bile olmayabileceği olgusu nedeniyle daha da karmaşıklaşmıştır.

Bu da bizi tüm sistemin en önemli yapısal sorunlarından biri olan **ECU'nun bileşimi** sorununa getirmektedir. Hesap birimi değerleri ve bileşimi 28 Haziran 1974 de saptandığı gibidir. Hemen belirtmek gerekir ki, bu tarihten beri Ortak Pazar içinde her üye ülkenin ekonomik ağırlıkları değişmiş olmak gerekir. APS işlemlerinin başlangıç tarihinden altı ay sonra ECU'nun yüzde olarak bileşimi yeniden gözden geçirilecek ve bunu izleyen 5 yıllık bir dönem içinde, ilke olarak hiç dokunulmayacaktır. Kanımızca bu durum yeterli olmaktan çok uzaktır.

ECU'nun bileşimi dışında, ECU'nun istikrar derecesini ilgilendiren birim konusunda da belirli bir tartışma ortaya çıktı. Louvain Grubu (9) ilgi çekici bir «enflasyona karşı dayanıklı ECU» tezi ile ortaya çıktı. Böyle bir nitelik, hiç kuşkusuz birimi ilginç kılmaya yetecektir. Bununla birlikte bu satırların yazarına göre, böyle bir seçim yapılırsa bile, **asıl önemli ve zorunlu olan nokta, ECU'nun bileşiminin mümkün olduğu ölçüde her AET üyesi devletin ekonomik ağırlığını doğru olarak yansıtmaları gerektiğidir.** Eğer bileşim doğru saptanmazsa, bazı üye ülkeler, hesap biriminin enflasyona karşı dayanıklı tutulabilmesi için altından kalkamayacakları ağır bir yük altına gireceklerdir.

Sistemin uygulamasında şimdiye değin rastlanılan güçlükler, eğer ECU'ya **uluslararası rezerv para** niteliğini kazandırmak gibi bir istek varsa (ki bu AET'nin uluslararası parasal kişiliğinin bir kanıtı olacaktır), **zaman içinde iki yanlı parasal işlemlerin sınırlandırılması gerektiğini göstermektedir.**

DİĞER DÜŞÜNCELER

APS'nin uygulanmaya konulduğu ilk ayda kendini gösteren yukarıda değinilen sorunlar dışında, göz önünde tutulması gereken başka noktalar da vardır.

Eski Yılan sisteminin işleyişi ile karşılaştırıldığında, müdahalelerin salt dolarla yapılması zorunluluğunun yerini AET üyesi ülkelerin ulusal paralarının kullanılması yolunda ciddi bir çabanın aldığı görülmektedir. İki yanlı temel üzerinde yapılan müdahalelerde gene dolar kullanılmasına karşılık, ECU temeli üzerinde yapılan müdahalelerde üye ülkeler paraları kullanılmaktadır. Gene aynı bağlamda, iki yanlı, bir paranın diğer bir para ile ifade edilen değeri temeli üzerinde merkez bankaları arasında her ayın bitiminden itibaren 45 günlük bir süre içinde yapılan kredi ödemelerinde kredi veren üye ülkelerin ulusal paraları **öncelikle kullanılmaktadır**. Geriye kalan borçların en çok % 50'si ECU, altın ve diğer ulusal paralarla ödenebilmektedir. Böylece, karmaşık bir biçimde de olsa, Ortak Pazar üyesi ülkeler ulusal paralarının kullanılması yolundaki deneyler başarıya ulaşmak yolundadır ve ECU'nun ödeme aracı olarak kullanılması, bu hesap biriminin itibarını ve geçerliliğini artırmaktadır.

PARASAL VE İKTİSADİ BİR BİRLİĞE DOĞRU

Yukarıda daha önce de değinildiği gibi, APS, bazı iktisatçıların «sahte» (pseudo) parasal ve iktisadi birlik biçimi diye adlandırdıkları bir parasal birlik biçimidir. Gerçekte, Werner Raporu (10) nda da belirtildiği gibi **parasal ve iktisadi bir birlik planının ara aşaması niteliği taşımaktadır.** Böyle bir birliğin ara aşamaları süresince üye ülkeler temelde kendi aralarındaki (gümrük birliği içindeki) ve kendileriyle üçüncü ülkeler arasındaki ödemeler dengesi sorunuyla il-

gilidirler. Tam bir parasal ve iktisadi birlik gerçekleştiği zaman üye ülkelerin kendi aralarındaki gümrük birliği içindeki ödemeler dengesizliği ortadan kalkmakta ve geriye salt bölgesel dengesizlikler kalmaktadır. Bunun sonucu, uluslararası düzeyde, birlik, salt kendisiyle üçüncü ülkeler arasındaki ödemeler dengesizlikleriyle ilgilenmektedir.

Böylece, saf parasal birlik ya da APS ile ilgili **gerçek temel sorun, sisteme katılan üye ülkelerin salt ödemeler dengesizliklerini** gidermek yolunda çaba göstermeleri ve bu dengesizliklere yol açan **temel yapısal nedenler üzerinde durmamalarıdır**. APS için üye ülkeler paraları arasındaki paritelerin değiştirilmemesi ve ödemeler dengesi güçlükleriyle karşılaşan ülkelerin, ödemeler dengesinin faiz oranlarındaki farklılaştırmalarla sağlanması yolunda bir anlaşmaya gidilmiştir. Doğallıkla kısa vadeli sermaye (göreceli olarak istikrarlı kambiyo kurları koşulları altında) faiz oranlarının yüksek olduğu merkezlere doğru akma eğilimindedir. Ne yazık ki bu tür politikalar, AET'nin uzun dönemde mantıksal hedefi olan bütünleşmiş gümrük birliği olarak parasal ve iktisadi birliğin gerçekleştirilmesi yolunda hedefe yaklaşıtııcı olmaktan uzaktır. Tam bir parasal ve iktisadi birliğin gerçekleşmesi, ancak aşağıdaki şu temel koşullar yerine getirildiği zaman söz konusudur:

1. Tüm üye ülkelerde enflasyon oranları benzer düzeyde olduğu zaman
2. Tüm üye ülkeler arasında benzer kalkınma düzeyleri gerçekleşmişse
3. Ciddi bölgesel dengesizliklerle karşılaşabilecek bir alanda yardımcı olabilecek biçimde yeterli öncelikli önlemlerin sistem içinde sistemin ayrılmaz bir parçası olarak oluşturulduğu zaman.

Doğaldır ki, tam bir parasal ve iktisadi birliğin yürürlüğe girmesinden önce, bütünüyle merkezileşmiş ekonomik ve parasal yönetimin (merkez bankası ya da federal rezerv bankası gibi kurumlar) sistemin işlerliğini sağlayacak biçimde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Öyleyse, eğer Ortak Pazar gerçekten tam bir parasal ve ik-

tisadi birlik yolunda ilerlemeler yapmak istiyorsa varolan APS nasıl bir reform gerektirmektedir.

GELECEKTEKİ REFORMLAR: ÖNERİLER

Avrupa Ekonomik Topluluğu, ister bugün varolan APS'yi olduğu gibi korumaya karar versin, yada tam bir parasal ve iktisadi birlik yönünden kararlı adımlar atsın, bir temel koşul mutlaka yerine getirilmelidir. Her iki durumda da, **üye ülkeler arasında enflasyon oranları benzer düzeylerde tutulamazsa sistem ciddi sorunlarla karşılaşmakta ve başarısızlığa uğramaktadır.** APS içinde, istikrarlı kambiyo kurları uygulamak yolundaki temel anlaşma sürse bile, enflasyon oranlarındaki farklılıklar, faiz oranlarındaki farklılıklarla dengelenmeyi gerektirmektedir. Sonuç olarak, **düzenli ve belirli bir yönetim biçimi** olmaksızın sistemin işlemesi çok daha güç ve belirli bir karışıklık kaçınılmaz olacaktır. Kaldı ki, **tam bir parasal ve iktisadi birlik** altında faiz oranlarının birlik sınırları içinde her yerde eşit olduğu, bu yöndeki akımların savunucularına destek olmaktadır.

Bizzat APS içinden gelen ilginç önerilerden biri de üye ülkeler arasında daha geniş bir **karşılıklı danışma ve eşgüdümlü politika izlemek** dileğidir. Bu nokta da **sistem doğru yönde bir gelişme göstermektedir** ve bu gelişmenin bundan sonrada güçlendirilmesi **mantıksal bir zorunluluktur.** Örneğin izlenebilecek yöntemlerden biri, üye ülkeler için belirli «enflasyon hedefleri» tanımlamaktır. Üye ülkeler yüksek enflasyon oranlarıyla karşılaştıkları zaman hemen bu hedeflere yönelecekler ve istikrarlı durumda olan üye ülkeler de ciddi olarak bu durumda bulunan ülkelere (belki bölgesel düzeyde) kaynak transferi yollarını **araştıracaktır.** Bu yoldan hem enflasyon oranlarını düşürmek hem de **bazı yapısal reformları gerçekleştirmek** söz konusu olmaktadır. Böylece, APS güçlenmekte ve tam bir parasal ve iktisadi birliğin gerçekleşmesi yönündeki akımlar da ağırlık kazanmaktadır. Temel bir düzeyde daha önceleri bu satırların yazarı ve meslektaşı Prof. Rijnvos konvertibilitete dayanan bir Avrupa Ödemeler Birliği kurulmasını önermişlerdi (11).

Topluluk tarafından alınacak kararlar ne olursa olsun, ECU'nun kesin rolü ve bileşimi mutlaka gözden geçirilecektir. Böyle bir yeni-

den gözden geçiriliş, diğer ülkeler Ortak Pazara girdikleri zaman daha da zorunlu olacaktır. Bugün çin, varolan karışıklık nedeniyle, belki de ECU karşılığında yapılan müdahaleyi kaldırmak, fakat eş-güdümlü politika ve danışmalar yönündeki hareketleri güçlendirmek daha tutarlı olacaktır.

Benzer olarak, kısa ve orta vadeli krediler artarken, AET içinde birden çok ülkenin ciddi bir ödemeler dengesi bunalımına düşmesi karşısında gereksinme duyacağı gerçekçi kredi tutarlarının tahmin ve saptanması yolundaki çalışmaların da geliştirilmesi gerekmektedir. Bazı iktisatçılar parite değişiklikleri yapabilme olanağı ve faiz oranlarındaki farklılıkların korunmasının, geniş rezervler tutmak zorunluluğunun ortadan kaldırdığını ileri sürebilirler. Bununla birlikte bu satırların yazarı, AET hem para istikrarı hem de ekonomik bütünleşme hedeflerini birlikte gerçekleştirmek istediği için dış ticaret müdahalelerinin önemli rezervler gerektirebileceğini ve zorunlu kılabilceğini savunmaktadır.

GELECEKTEKİ OLASI GELİŞMELER

Gelecek hakkında kesin öngörülerde bulunmak bir iktisatçı için olanaksızdır (12). 1970 li yılların başından beri uluslararası para hareketleri ve parite değişiklikleri çok hızlı, düzensiz ve aşırı bir biçimde gelişti.

1970 li yılların başında ortaya çıkan ve o güne değin uluslararası para ilişkilerinde bilinmiyen bir etken olarak büyük bir «kısa vadeli sermaye» ve «sıcak para» kitlesinin varlığı sorunları daha da karmaşıktırdı. Aynı zamanda enerji fiyatlarındaki artışlar sanayileşmiş ülkelerin ve özellikle de A.E.T. üyesi ülkeleri oldukça olumsuz etkiledi (İngiltere bunun ilginç bir istisnasıdır). Bunun sonucu bir yandan APS'nin uluslararası düzeyde parasal gelişmelerin istikrarlı kambiyo rejimine karşı bir genel dilek ve arayış yönünde olduğu bir sırada ortaya çıkışı olumlu yönde etkilerken, diğer yandan da yukarıda değinilen önlemler ulusal ve uluslararası düzeyde parasal anlaşmaların yapılmasını güçleştirici etkiler yaratmaktadır. İşte bu nedenle, bu satırların yazarı A.E.T. nin rezerv gereksinimlerinin dikkatlice yeniden gözden geçirilmesinin zorunluluğunu vurgulamaktadır.

İngiltere ve Yunanistan'ın (13) özel durumları açısından da, iki yanlı ve bir paranın diğer bir para ile ifade edilen değeri düzeyinde yapılan Yılan anlaşmasına katılmamaları için önemli nedenler görülmektedir. Yukarda değinildiği gibi, ECU temelinde bir anlaşmaya katılmak ise, bir hesap biriminin işlevi ve bileşimi nedeniyle oldukça farklı bir sorundur. Yunanistan'ın A.E.T.'nin tam üyesi ve dolayısıyla parasının ECU'nun bir parçası oluncaya değin bu özel anlaşmaya katılabilmesi olanaksızdır. İngiltere için de ECU'nun bileşiminin yeniden gözden geçirilmesi çok önemli ve temellidir. Aynı biçimde, ister İngiliz ekonomisinin güçsüzlüğü, ister Sterling'in yapay olarak yüksek tutulması gibi değişik nedenlerle İtalyan Lirasına olduğu gibi İngiltere için de % 6 lık bir dalgalandırma marjı olanağı düşünülebilir.

İki yanlı para ayarlaması, A.E.T.'nin dışındaki ülkelerle olan ticari ilişkilerinde bu ülkelerin kolaylıkla katılabilecekleri bir sistemdir. Müdahalenin Dolar'la yapılması katılımı kolaylaştırıcı bir etmenidir ve A.E.T. ile üçüncü ülkeler arasındaki başlıca para bağı bu iki yanlı anlaşmadır.

A.E.T. resmi amaçlarda ECU'nun kullanılmasının arttırılmasını istemektedir. Alman Markı gibi güçlü ulusal paralar yönünde bir tercih olmadığı sürece bu gelişmenin mantıksal uzantısı ECU'nun uluslararası rezerv para niteliği kazanması ve dolarla olan ilişkilerinde rakip olmaktan çok tamamlayıcı olmasıdır. ECU'nun işlevi ve bileşimine ilişkin sorunlara daha önce değinilmişti. Bu noktada zamanla, ECU'nun bir «hesap birimi» ve «ödeme aracı» fonksiyonları taşıdığını söylemek yeter. «Değer ölçüsü» niteliğine kavuşması da pek güç olmayacaktır. Ne varki, «mübadele aracı» olarak kullanılmasının tam bir parasal ve iktisadi birliğin son aşamasına gelininceye değin ertelenmesini beklemek doğru olur. SDR (14) ile karşılaştırıldığında, SDR'nin salt ilk iki fonksiyona sahip olduğu ve diğer iki fonksiyona ise hiç bir zaman ulaşamayacağı benzediği düşünülürse bu, Avrupalılar için bir teselli nedeni olabilir.

Sonuç :

A. P. S.'nin uygulamaya konması kendisinden önceki Yılan sistemine oranla çok daha uygun bir zamana denk gelmiştir. Fakat bu-

nun yanı sıra, sistemin işleyişi belirli bir karmaşıklığa yol açmıştır. Temelde bunun nedeni, sistemin, biri, iki yanlı ve bir paranın diğer bir para ile ifade edilen değeri düzeyinde, diğeri de ECU temeli üzerinde olmak üzere iki ayrı düzeyde işler olmasıdır. Kanımızca karmaşıklık ikinci düzeyde ortaya çıkmaktadır. Bu durum; ECU'nun işlevi ve bileşimi sorununun dikkatli bir biçimde yeniden gözden geçirilmesini gerektirmektedir. Eğer ECU düzeyinde doyurucu bir sonuç alınmazsa, hiç değilse geçici olarak, bu düzeydeki işlemleri aşıya almak akıllı bir davranış olacaktır.

Buna karşılık ikinci düzeyde, üye ülkeler arasında karşılıklı danışmaları ve para-iktisat politikaları açısından daha geniş bir işbirliği ve eşgüdüm çalışmalarını desteklemek gerekir. Kanımızca APS'nin gelecekteki başarısı ve gerçek bir parasal ve iktisadi birlik yolunda daha somut bir atılım için şansı buradadır.

DİP NOTLAR :

- (1) «Yılan» adını taşıyan eski para sistemi 1972 nisanında uygulanmaya başlandı ve sisteme üye ülkelerin paralarının iki yanlı bir temel üzerinde bir paranın diğer bir para ile ifade edilen değeri düzeyinde saptanmış paritenin alt ve üst sınırlarından % 2,25 lik bir marj içinde dalgalandırılmaları ilkesine dayanıyordu. Başlangıçta tüm AET ülkeleri sisteme üyeydi. Fakat daha başlarda ilk İngiltere (ve İrlanda) ve daha sonra da İtalya sistemi terkettiler. İsveç, Avusturya gibi AET üyesi bile olmayan bazı ülkeler sisteme girerken Fransa birçok kez girdi çıktı. 1978 Aralığında sistemde salt Belçika, Danimarka, Lüksemburg, Hollanda, Batı Almanya ve Norveç kalmıştı. En son olarak Norveç de aynı ayın ortalarında sistemi terketti.
- (2) Bu iki yanlı temel üzerinde yapılan ayarlama işlemlerine «Grid anlaşması» denilmektedir.
- (3) ECU = «European Unit of Account» ve «European Currency Unit» karşılığında kullanılmaktadır. Türkçe'de ilkinde «Avrupa Hesap Birimi», ikincisine ise «Avrupa Para Birimi» denmektedir. Metinde yazar ikisi arasında bir ayırım yapmaktadır. (Ç. N.)
- (4) Formülle gösterilirse, her ülke için $\% 2,25 \times \% 75 + (100 - \text{Sepetteki } \% \text{ Ağırlık})$ sisteme üye ülkeler, paraları bu dalgalandırma marjını aştığı zaman aşağıdaki sıra ve önem derecesine göre saptanmış önlemleri almakla yükümlüdürler :

- 1) ECU düzeyinde, paralarının ECU'ya göre değerleri açısından müdahale etmek;
 - 2) A. E. T. organları aracılığı ile üye ülkelerle danışma yoluna gitmek,
 - 3) Zorunlu iktisat ve para politikası önlemleri ile durumu düzeltmeye çalışmak,
Ve eğer bu ilk üç önlem bir sonuç vermezse;
 - 4) Parasının diğer paralara göre değerini gösteren pariteyi değiştirmek.
- (5) Eski sistemde üye ülkelere verilmek üzere 10 milyar hesap birimi tutarında kısa ve orta vadeli kredi fonu ayrılmıştır. APS'de üyelere verilebilecek bu toplum kredi tutarı 14 milyar ECU'su en çok 9 aylık süre için kısa vadeli ve 11 milyar ECU'suda 3-5 yıllık orta vadeli kredi olmak üzere 25 milyar ECU'ya çıkarılmıştır.
- (6) Avrupa Para Fonu'nun ilk kuruluşu 1973 Nisan'dır. Fakat üye ülkeler arasında anlaşmazlık konuları öylesine derindi ki Avrupa Fonu işlerliğe konuluncaya değin şimdilik tüm ödemeler A. E. T.'nin bankası niteliğinde olan Basel'deki «Uluslararası Ödemeler Bankası» (Bank for International Settlements - BIS -) aracılığı ile yapılmaktadır.
- (7) Bir «parasal birlik» ile «parasal ve iktisadi birlik» arasında oldukça önemli farklar vardır: Bir para sistemi ya da birliği, bazen kalkınmanın farklı aşamalarında bulunan ülkelerin konvertibl olan ya da olmayan paraları arasında bir ilişki kurmak amacıyla girilen ve iktisadi bütünleşme süreci içinde ilk aşamalardan biri olan bir anlaşma türüdür. Parasal ve iktisadi birlik ise aralarında üretim faktörlerinin tam bir dolaşım serbestliğine sahip olduğu, paralarının konvertibl ve döviz kurlarının sabit olduğu (ya da tek bir ortak para kullandıkları), aralarında asgari bir vergi bütünleşmesinin sağlandığı ve ortak para ve iktisat politikalarının merkezi organlar tarafından merkez bankası gibi yönetildiği ülkeler gruplarının oluşturduğu bir bütünleşme hareketidir.
- (8) ECU'nun, dolar ve SDR'ye (özel çekiş haklarına) göre değeri hergün yeniden hesaplanmaktadır. (Son altı aylık Londra borsası değerlerine göre Ç. N.)
- (9) Bkz : «All Saints' Day Manifesto», The Economist, 1 Aralık 1975
- (10) Bkz : «Werner Report», Report to the Council and the Commission for the realisation by stages of Economic and Monetary Union in the Community, EEC Commission, Luxembourg, Aralık 1970.
- (11) Bkz : P. Coffey and C. J. Rijns, «Versterking van het Slang Arrangement» E. S. B. Netherlands, 15 Haziran 1975.
- (12) Gelecekteki olası gelişmeler konusunda ayrıntılı bir tartışma için Bkz : P. Coffey, «Europe and Money», part 5, Macmillan, London, 1977.

- (13) Yunanistan A. E. T. nin tam üyesi olduğu zaman APS'ye de gireceğine karar vermiştir. Oysa kanımızca Yunanistan Yılan sistemi için daha uygun bir adaydır. Bu konuda Bkz : P. Coffey (Ed.), «Economic Policy of the Common Market» part 5, London, 1979.
- (14) SDR (Special Drawing Rights) = Özel Çekiş Hakları.

pecya

***Sevgili
iktisatçılar...***

***Dergiye ilân
veriniz,***

*

***Dergiye ilân ve Abone
bulunuz,***

*

***Zira bu eser
sizindir !..***

Yeni yönetim kurulu 1979-80 yılı çalışmaları içinde önemli bir yer teşkil eden «İktisat Dergisi» ile ilgili çalışmalara özel bir önem vermektedir. Derginin içeriğinin zenginleştirilmesi, abone sayısının artırılması, reklâmların çoğaltılması v.b. konulardaki çalışmaları kapsamaktadır.

İçerik zenginleştirilmesinin bir dergiye kolay bir iş gibi görünmesine rağmen, bunun o denli kolay olmadığı gözlemlendi. Bu yüzden çok çabayı gerektirmektedir. Dergiye yazı konusunda geniş bir akademisyen, uygulamacı, mezun ve öğrenci gurubunun çekilmesi gerekmektedir. Bu açıdan tüm yukarda adı geçen grupların bu konuyu dikkate alması ve ilgi göstermesi cemiyetimiz açısından sevindirici olacaktır. Abone ve reklâmlar konusunda da aynı hassasiyetin gösterilmesi gerekiyor. Tüm üye ve öğrencilerimizin geniş bir şekilde abone olmasını ve çalıştıkları kurumlardan dergimize reklâm sağlanması konusunda yardımlarını bekliyoruz.

Halen dergimizin biçiminin değiştirilmesi konusunda çalışmalar yapılmaktadır. Bu konuda üyelerimizden öneri ve yardım bekliyoruz.

nesilden
nesile

biraların asl
TEKEL birası

TEKEL
Bırası

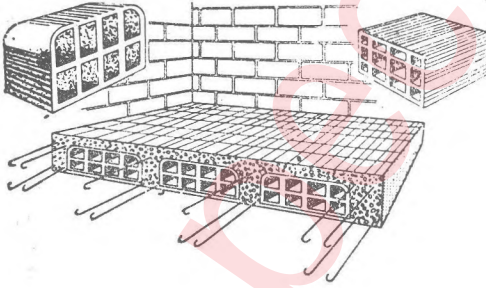
BO RU SA

Endüstrimizin, yaşıntımızın en önemli bölümlerinde önemi giderek artan, teknolojik alanda öncülüğü ilke bilen, içerde ve dışarda devleşen satış grafiğiyle, ulusal ekonomiye katkıda bulunan güçlü kuruluş...

su ve gaz boruları - sanayi boruları - profil borular - elektrik boruları - paslanmaz çelik borular - yassı çelik ürünler - düz ve oluklu galvanizli saçlar.

**TUĞLA, ASMOLEN ve HAZIR YAPI ELEMANLARI
FABRİKALARI**
TOPRAK SANAYİİNDE GÜÇLÜ KURULUŞ

size
telefonunuz
kadar
yakınız

demirden, harçtan
sıvadan, ısıdan ve
işçilikten azami
tasarruf
bir telefon kafidir.

43 20 55 (5 HAT)

- GENEL MÜDÜRLÜK : Meclisi Mebusan Cad. Ar hın Salıpasarı - İSTANBUL
43 20 55 (5 HAT)
- MERKEZ Satış Müdürlüğü : Meclisi Mebusan Cad. Ar hın Salıpasarı
43 20 55 (5 HAT) 45 90 18 (2 HAT)
- KADIKÖY Altiyol Bürosu : Çilek Sok. Ak el İş hanı kat 4 Altiyol
36 34 76 - 36 56 45

ÇBS PLÂSTİK BOYA duvarlarınıza kanat gersin...

Korusun duvarlarınızı
o emsalsiz gücüyle ÇBS Plâstik...
Aman vermesin zamana ve
onun yıpratıcı etkilerine...
Duvarlarınız en renkli
en gösterişli, en güzel

günlerini yaşasın
ÇBS Plâstik'in koruyucu
kanatları altında...
ÇBS Plâstik ile mutlu olsun
duvarlarınız, mutlu olun siz
ve yuvanız...

duvarlarınız yıllara göğüs gersin

daha
iyisi
yoktur

ÇBS BOYA-KİMYA SANAYİİ
ve TİCARETİ A.Ş.
Karaköy, Kardeşim Sok. No. 44/3 İstanbul
Telefon: 43 49 55

ANONİM ve LİMİTED ŞİRKETLERİN

Organizasyonu, Kuruluş, Mukavele Değişiklikleri

- Kısa sürede tescil ve ilân işlemleri
- Bloke teminat için kolaylık
- Bloke teminatın kısa sürede serbest bırakılması

ŞEKER SİGORTA ACENTELİĞİ

**Yangın. kaza, Kasko ve tüm sigorta
işlemleri
Ödemede Kolaylık.**

ÇAĞDAŞ MÜŞAVİRLİK BÜROSU

ORHAN BENZET ve ORT.

P.K. 643 Aksaray-İST.

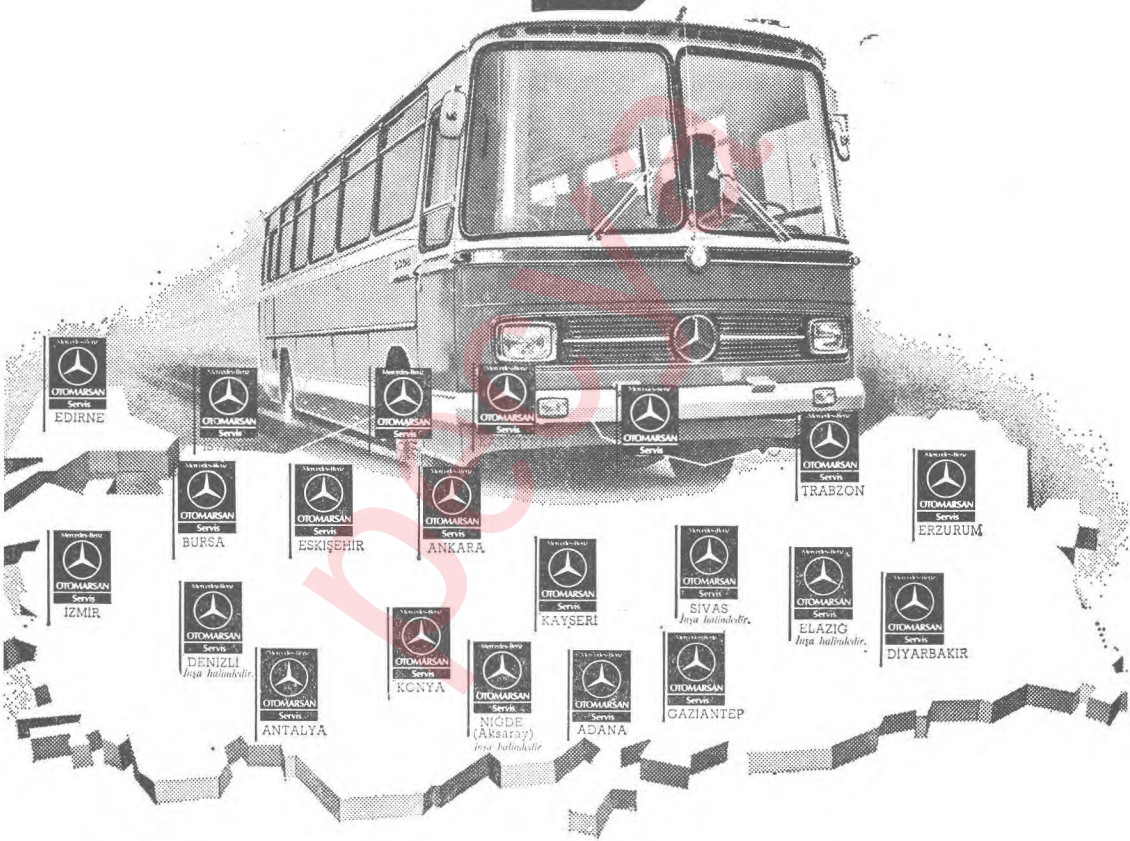
TEL. : 22 42 28 — 22 88 25

Ordu Cad. No. : 288 K. 2/212

Aksaray — İSTANBUL

OTOMARSAN

servis ağı

OTOMARSAN'ın görevi Fabrikada bitmez...

OTOMARSAN, imâl ettiği **MERCEDES-BENZ** Otobüslerini; in ve mükemmel bir servis ağıyla, satıştan sonra da, büyük bir titizlik ve dikkatle izler.

Yurt sathına yayılan yetkili servis istasyonları... yanınızda bulabileceğiniz uzman servis elemanları...

Bol yedek parça imkânları;

OTOMARSAN'ın bu servis ağını öner:

OTOMARSAN MERCEDES-BENZ Otobüsleriyle dilediğiniz vere güvenle edebilirsiniz.

Mercedes-Benz

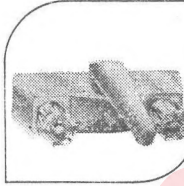
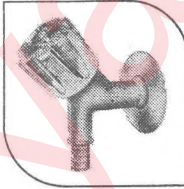
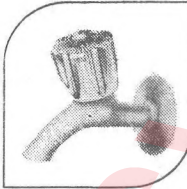
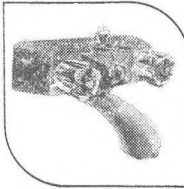
OTOMARSAN

"Yurt dışına taşan kurulu"

PİMAŞ

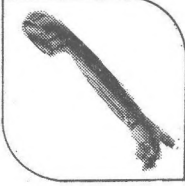
renkli sıhhi tesisat armatürleri

Banyo Bataryası , Lavabo Bataryası ▲Eviye Bataryası
Musluk ▲Çamaşır Musluğu
▲El Duşu

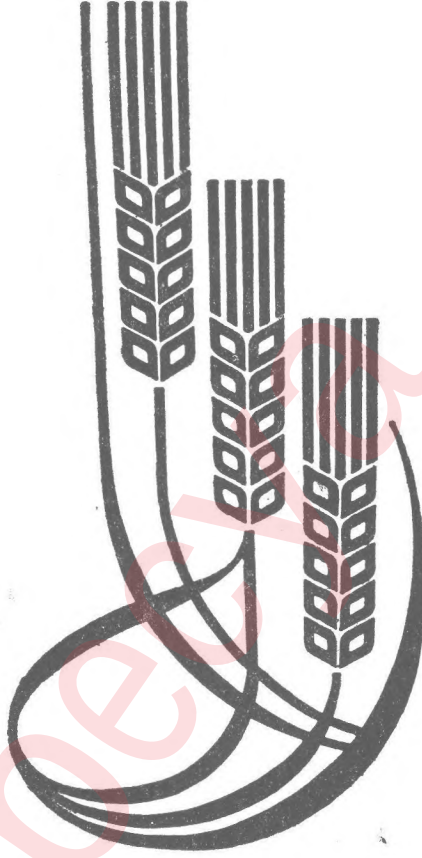

ÖZELLİKLERİ

- Sıcak sudan ve dondan katıyan etkilenmez.
- PİMAŞ armatürleri ürettiği maddenin özelliğinden dolayı Klor, Kükürt, Kireç ve diğer kimyasal maddelerden etkilenmez. Korozyon, elektroliz ve galvanik reaksiyona da uğramadığı için uzun ömürlüdür.
- Özel contası nedeniyle katıyan sızdırmaz.
- Dayanıktır, çatlamaz, kırılmaz. Montajı kolaydır. Rahatlık ve zaman tasarrufu sağlar.
- Renkler malzemenin kendi rengi olup, boyama veya kaplama değildir. Dolayısıyla boyanın dökülmesi ve kaplamanın kalkması söz konusu olamaz.
- Malzemenin tabii yağlama özelliği ve sürtünme direncinin azlığı, kullanımda büyük rahatlık sağlar.
- Vatan suyun sıcaklığından etkilenmediğinden kullanıcı rahat etmez.
- Yüzeyler pürüzsüz ve parlaktır. Kir tutmaz.

...suyunuz
güzel aksın ...

MUK.

T.C. ZİRAAT BANKASI
HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde bulunmaktan
kıvanç duyar.

